

NEUROPSYKOLOGISESTA NÄKÖKULMASTA KOHTI OPPIMISEN VAIKEUKSIEN MONIALAISTA TARKASTELUA

*Ahonen T, Aro M, Aro T, Lerkkänen M-K, Siiskonen T (toim.)
(2019) Oppimisen vaikeudet. Niilo Mäki Instituutti. Jyväskylä.*

Jyväskyläläinen oppimisvaikeusosaaminen on tiivistetty jälleen uuteen laaja-alaiseen ja kokoavaan alan teokseen. Nimensä mukaisesti ”Oppimisen vaikeudet” -teoksessa ei keskitytä pelkästään kehityksellisiin oppimisvaikeuksiin vaan laajemminkin oppimiseen ja oppimisen tukemiseen. Taustalla vaikuttaa teoksen toimittajien ajatus siitä, että lapsen tarvitsema tuki oppimisessa on keskeisiltä periaatteiltaan samanlaista vaikeuksien syystä riippumatta, ja teoksessa esiteltävää tietoa on mahdollista soveltaa kaikkiin lapsiin, jotka tarvitsevat apua oppimisessa.

Kirjan toimittajista Timo Ahonen on ollut toimittamassa myös edellistä oppimisvaikeuksia käsittelevää suomalaista teosta ”Oppimisvaikeudet – neuropsykologinen näkökulma”. Uudessa teoksessa näkökulmaa on laajennettu neuropsykologisesta viitekehyksestä muun muassa kasvatustieteelliseen ja kasvatuspsykologiseen sekä erityispedagogiseen näkökulmaan. Mikko Aro ja Tuija Aro ovat Ahosen tapaan neuropsykologian alan edustajia, ja kaksi muuta kirjan toimittajaa, Marja-Kristiina Lerkkänen ja Tiina Siiskonen, edustavat kasvatustieteitä.

Oppimisen vaikeudet on jaettu kolmeen laajempaan temaattiseen kokonaisuuteen. Tehtävä lienee ollut haastava, sillä oppimiseen ja sen vaikeuksiin liittyy niin suuri

joukko erilaisia tekijöitä, joista käsittelyyn valitseminen ja karsiminen ja toisaalta jonkinlaiseen järjestykseen asettaminen on varmasti vaatinut pohdintaa. Kahdessa ensimmäisessä osiossa limittyvät osin yleisesti oppimiseen liittyvät tekijät ja oppimisvaikeudet. Kolmas kokonaisuus on sisäisesti yhtenäisin keskittyessään puhtaammin oppimisvaikeuksiin.

Ensimmäisessä, Oppimisen tukemisen lähtökohdat -osiossa taustoitetaan oppimisvaikeuksien tunnistamista ja arviointia sekä kehityksen yksilöllisyyden vaikutuksia oppimiseen. Oppimisen tukemista lähestytään kaikkien lasten oppimista tukevien seikkojen ja käytäntöjen lähtökohdista oppimisvaikeuksien tukemisen lisäksi. Taustalla vaikuttaa ajatus, että oppimisen helppous tai vaikeus ei ole vain yksilön ominaisuus vaan vuorovaikutuksessa tapahtuva prosessi. Herättävä huomio Siiskosen ja kumppaneiden kirjoittamassa luvussa on, että yksi keskeisistä oppimistuloksia selittävistä tekijöistä on opettajan ja oppilaan välisen vuorovaikutuksen luonne. Toisaalta tiedetään myös, että oppimisvaikeudet saattavat vaikuttaa tähän suhteeseen kielteisesti. Tärkeää antia on näyttöön perustuvan tuen käyttö opetuksessa, jota valotetaan selkeästi antamalla konkreettiset ohjenuorat tutkimusnäytön

laadun arvioinnille.

Oppimisvaikeuksien tunnistamisesta käsitellään myös ajankohtaista teemaa maahanmuuttajataustaisten lasten oppimisen vaikeuksien arvioinnista. Tutkimusten perusteella maahanmuuttajalapsella kestää 5 - 7 vuotta saavuttaa ikätasoinen valtaväestön kielen hallinnan taso. Vaikeuksia arvioitaessa tämä on hyvin merkityksellistä, samoin kuin se, että kielelliset vaikeudet johtavat usein tavanomaista heikompaan suoritukseen myös ei-kielellisiä taitoja kartoittavissa tehtävissä. Kulttuurin ja perhetaustan vaikutuksia länsimaiseen arviointitilanteeseen käsitellään myös monipuolisesti. Olemme Suomessa niin tottuneita erilaisiin tehtäviin ja suorittamiseen, että on melko vaikeaa havahtua huomaamaan, etteivät nämä ole kaikissa kulttuureissa lapsilta odotettavia tai lasten kanssa leikinomaisesti harjoiteltavia asioita.

Toinen temaattinen kokonaisuus – Oppimista muovaavat tekijät – nostaa esiin monipuolisesti oppimiseen ja sen tukemiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten perheen merkityksen, sosiaaliset taidot, motivaation ja tunteet. Oppimisvaikeuksien perinnöllistä ja neurokognitiivista taustaa käsitellään myös kattavasti, ja käsittelyyn pääsevät myös oppimisen kannalta keskeiset kognitiiviset prosessit: tarkkaavaisuus, toiminnanohjaus ja työmuisti. Uskoisin, että näiden kognitiivisten prosessien avaaminen on hyödyllistä monien lukijoiden näkökulmasta.

Oppimista toisella kielellä käsitellään myös osana tätä kokonaisuutta ansaitusti, sillä suomi toisena kielenä -opetukseen osallistuvien oppilaiden määrä on moninkertais- tunut viimeisten parinkymmenen vuoden aikana. Pisa-tutkimusten valossa suomalainen koulujärjestelmä ei vielä pysty täysin vastaamaan näiden oppilaiden tarpeisiin, sillä Suomessa syntyneiden, toisen polven maahanmuuttajienkin tulokset jäävät vielä selvästi jälkeen kantasuomalaisten tuloksista niin lukutaidossa kuin matematiikassakin.

Toinen ajankohtainen teema kuvaa oppimisen vaikeuksia digitaalisissa ympäristöissä. Internetpohjaisen lukemisen tutkimuksessa internetlukutaidosta noin puolet selittyi lukusujuvuuden, luetun ymmärtämi-

sen ja oikeinkirjoituksen taidoilla, ja luetun ymmärtäminen selitti tehtävissä menestymistä enemmän kuin lukusujuvuus. Joukossa oli kuitenkin oppilaita, jotka lukemisen vaikeuksistaan huolimatta pärjäsivät internet-lukutehtävässä oletettua paremmin. Lie-nee siis mahdollista, että internetpohjainen lukeminen tarjoaa tulevaisuudessa myös joi- takin uudenlaisia kompensatiokeinoja luke- misvaikeuksiin.

Viimeisessä kokonaisuudessa – Kehi- tykselliset oppimisvaikeudet ja oppimisen tukeminen – käsitellään oppimisvaikeuksia kutakin omina lukuina. Tähän teokseen on otettu mukaan hahmotusvaikeudet, joita ”Oppimisvaikeudet – neuropsykologinen nä- kökulma” -teoksessa ei vielä käsitelty. Hah- motusvaikeudet muodostavat hankalammin määriteltävän vaikeuksien kokonaisuuden, joka ilman omaa diagnostista luokitustaan on erilaisessa asemassa verrattuna esimer- kiksi lukemisen ja matematiikan vaikeuksiin. Teoksessa tähän aiheeseen on onneksi tar- tuttu, ja hahmotusvaikeuksien luvussa tar- jotaan myös määritelmä hahmotushäiriöille.

Laaja-alaiset oppimisvaikeudet sen si- jaan eivät ole saaneet omaa lukuaan. Laa- ja-alaiset oppimisvaikeudet, aivan kuten hahmotusvaikeudetkaan, eivät muodosta varsinaista omaa diagnostista kategoriaan- sa. Niitä käsitellään kuitenkin teoksen lop- pukirjoituksessa, jossa nostetaan esiin tämän joukon erityinen haavoittuvuus nykyisessä, yhä vaativampia kognitiivisia taitoja edellyt- tävässä yhteiskunnassa. Tämä on se joukko, jonka oppimisesta tulisi todennäköisesti olla vielä enemmän huolissaan kuin yksittäisiä, vaikka päällekkäistyneitäkin, oppimisvai- keuksia kokevista lapsista. Heitä toimiva ongelmanratkaisukyky auttaa hyötymään strategioista ja vaikeuksien kompensointi- keinoista laaja-alaisia oppimisvaikeuksia ko- kevia paremmin.

Kirjan lopussa toimittajat nostavat esiin tärkeän teeman oppimisvaikeuksien päälle- käisyydestä. Yksittäin vaikeuksia käsiteltäes- sä niiden ominaispiirteitä on helpompi ym- märtää, ja tutkimuserinteessä vaikeuksia on totuttu tarkastelemaan paljolti yksittäisten vaikeuksien näkökulmasta. Todellisuudes- sa oppimisvaikeudet muodostavat jokaisen

lapsen kohdalla vaikeuksien ja vahvuuksien yksilöllisen yhdistelmän, jossa usean erilaisen oppimisvaikeuden yhtäaikainen esiintyminen on hyvin yleistä. Tukemisen kannalta olisi tärkeää ymmärtää, voisiko usean eri taidon kehittymistä edistää tukemalla joitakin kaikille vaikeuksille yhteisiä taustatekijöitä. Tältä osin tutkimus ei vielä anna meille valmiita vastauksia. Nykytiedon valossa näyttää kirjoittajien mukaan olevan perusteltua tukea kaikkia vaikeusalueita erikseen.

Loppukirjoituksessa nostetaan päällekkäistymisen lisäksi esiin toinenkin tärkeä näkökulma, oppimisvaikeuksien yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin. Jos teos koskisi nuorten ja aikuisten oppimisvaikeuksia, tematiikka olisi varmasti saanut aivan oman lukunsa. Kenties lapsilla oppimisvaikeuksien rinnalle kehittyvät psyykkiset ongelmat eivät ehdi vielä kumuloitua ja kärjistyä niin keskeisiksi toimintakykyä haittaaviksi tekijöiksi, millaisina ne aikuisten oppimisvaikeuksien parissa työskentelevien silmin näyttäytyvät. Toki kaikki oppimisvaikeuksia kokevat eivät näitä rinnakkaisseurauksia saa taakakseen, ja suojaaviakin tekijöitä on tutkimuksissa paljon tunnistettu. Kuitenkin huomattavan suuri osa etenkin niistä, joiden vaikeuksia ei ole tunnistettu tai jotka eivät ole saaneet vaikeuksiinsa riittävää tukea, oireilevat myöhemmin myös psyykkisesti. Vaikka teoksen painotus on koulumaailmassa ja lapsissa, nuorten ja aikuisten oppimisvaikeuksien parissa toimivana jäin kaipaamaan vielä jonkinlaista hieman laajempaa siltaavaa näkökulmaa oppimisvaikeuksien ulottumisesta aikuisuuteen muutamien loppukirjoituksessa olleiden nostojen ja yksittäisten viittausten sijaan. Aikuisuuden vaikeuksia peilattaessa tulisi hyvin perustelluksi myös varhaisen tuen tärkeys, sillä kokonaisvaltaisella tuella jo peruskouluiässä olisi mahdollista ennaltaehkäistä niitä monia oppimisvaikeuksien rinnakkaisseurauksia, joihin tiedämme oppimisvaikeuksien pahimmillaan johtavan.

Teoksen lukuisat kirjoittajat ovat keskeisiä toimijoita suomalaisen oppimisvaikeustutkimuksen kentällä ja esittelevät teksteisään laajasti paitsi tutkimusperustaista tietoa, myös pitkän käytännön kokemuksensa kaut-

ta kertynyttä tietoa oppimisen ongelmien lievittämisestä. Teoksessa ilmenee hyvin oppimisvaikeustutkimuksen moninäkökulmaisuus ja oppimisen erityisvaikeuksien kokonaisvaltainen tarkastelutapa. Runsaat ja ajankohtaiset lähdeviitteet mahdollistavat sen, että kiinnostaviin aiheisiin voi halutesaan perehtyä vielä yksityiskohtaisemmin. ”Oppimisen vaikeudet” on kattava ja tärkeä tietolähde sekä lasten parissa työskenteleville että muille, jotka haluavat kokonaisvaltaisen kuvan oppimisen vaikeuksista ja niissä tukemisesta.

Johanna Nukari, PsL, neuropsykologian erikoispsykologi, Kuntoutussäätiö